

Результати спостережень за дітьми засвідчили про якісний рух у розвитку їхніх пізнавальних інтересів. Зокрема, спостерігається інтерес до виявлення зв'язків і залежностей, встановлення причин і наслідків. Разом зі зміною предметної спрямованості фіксується й якісна зміна емоційних відгуків на об'єкти пізнання, підвищується інтерес до власне пізнавальних дій та способів досягнення результатів.

Оксен Лисовий. К вопросу проектирования информационно-образовательной среды Малой академии наук Украины: критериальная основа, аналитика запросов и потребностей.

В статье речь идет об определении уровней сформированности учебно-исследовательских умений. Акцентируется внимание на общедидактических характеристиках начального, среднего, достаточного и высокого уровней сформированности учебно-исследовательских умений. Освещаются результаты анкетирования педагогов начальной и средней школы, а так же детей младшего школьного и подросткового возрастов, которое проводилось с целью определить содержание, которым следует наполняться информационно-образовательную среду Малой академии наук Украины, чтобы оптимально удовлетворять потребностям участников учебного процесса.

Ключевые слова: критерии, показатели, общедидактические характеристики, анкетирование, запросы, потребности.

Oksen Lisovyi. The issue on design of informational and educational environment of Minor Academy of Sciences of Ukraine: criteria base and analytics of inquiries and needs.

The article describes the formation levels of educational and research skills. A particular attention is paid to general didactic characteristics of elementary, average, sufficient and high formation levels of educational and research skills. The author covers the results of teachers questionnaire of elementary and secondary schools, primary school-age children and teenagers, that were held in order to determine the content, which will have filled the informational and educational environment of Minor Academy of Sciences of Ukraine for optimally satisfying the participants needs on the studying process.

Key words: criteria, indicators, general didactic characteristics, questionnaire, inquiries, needs.

УДК 374.31

О. А. Святохо

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються методологічні основи організації дослідницької діяльності учнів на базі позашкільного навчального закладу. Аналізуються основні відмінності позашкільного освітнього середовища, що забезпечують оптимальні педагогічні умови для творчого становлення особистості учня в процесі роботи над дослідницькими проектами. Систематизовано функції та основоположні принципи

організації дослідницької діяльності у позашкільному навчальному закладі.

Ключові слова: позашкільна освіта, функції позашкільного навчального закладу, дослідницька діяльність, організація дослідницької діяльності.

Постановка проблеми. Культурні, соціальні та економічні трансформації, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, зумовлюють гостру потребу в цілеспрямованих, ініціативних громадянах, здатних до самостійного і відповідального ставлення та дії. Формування та розвиток суспільно активної та соціально зрілої особистості, яка може реалізувати накопичені знання і навички в науковій творчості, найбільш ефективні в процесі дослідницької діяльності. На думку О. Леонтовича, «дослідження, як ідеальний тип життєдіяльності та розумової діяльності, що включає ціннісні, мотиваційні, змістоутворюючі та інші структурні поведінкові і пізнавальні відносини, є одним з найважливіших способів освоєння людиною навколишньої дійсності» [2, с. 7].

Залучення учнів до дослідницької роботи дозволяє здійснити послідовний перехід від традиційної парадигми в навчанні до нової, продуктивної освіти, спрямованої на розвиток таких універсальних здібностей і компетенцій, як здатність до безперервної самоосвіти, орієнтація в інформаційних потоках, уміння ставити і вирішувати проблеми тощо.

Однією з цілей діяльності соціального інституту позашкільної освіти, яка визначена Державною цільовою програмою розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року, є сприяння створенню додаткових умов для духовного, інтелектуального та фізичного розвитку дитини [1].

У зв'язку з цим у навчальних закладах системи позашкільної освіти повинні створюватися оптимальні умови для самовираження учнів у різних видах навчальної та творчої діяльності, розкриття їх здібностей, нахилів та обдарованості.

Беручи до уваги той факт, що дослідницька діяльність є одним з провідних факторів розвитку творчого потенціалу та забезпечення високого рівня предметної компетентності учнів у різних галузях знань відповідно до їх індивідуальних потреб і схильностей, завдання якісного оновлення системи організації дослідницької роботи учнів в умовах позашкільного навчального закладу (ПНЗ) постає доволі гостро.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні, методичні й дидактичні аспекти організації дослідницької діяльності учнів проаналізовані в наукових працях як вітчизняних, так і російських науковців. Серед них, зокрема, варто відзначити дослідження таких авторів, як М. Алексєєв, В. Андрєєв, О. Біянова, С. Васильєва, Л. Вишневська, В. Гнедашев, В. Голобородько, М. Довгань, Г. Іванов, В. Іванчихін, І. Ільєсов, Є. Кікоть, І. Кущенко, О. Леонтович, С. Михайличенко, П. Мороз, А. Поддяков, О. Пометун, О. Проказова, О. Савєнков, С. Сєрова, Н. Фоміна, Г. Фрейдман, Г. Шумицька.

Проблемі організації дослідницької діяльності учнів в системі позашкільної освіти присвячена низка робіт Н. Асташиної, В. Вербицького,

Л. Ляшко, С. Михайличенко, М. Пихтар, В. Рединої, Л. Тихенко.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на значну увагу, яка приділяється проблемі пошуку форм і методів найбільш ефективної організації дослідницької діяльності учнів, комплексне вивчення системи організації дослідницької діяльності в освітньому просторі ПНЗ із урахуванням принципів та особливостей його функціонування не здійснювалось.

Мета статті. Мета статті полягає в аналізі основних відмінностей освітнього середовища позашкільного навчального закладу, що забезпечують оптимальні педагогічні умови для творчого становлення особистості учня в процесі роботи над дослідницьким проектом.

Виклад основного матеріалу. Поручуючи питання про оновлення принципів, цілей, змісту, форм і методів організації дослідницької діяльності учнів у позашкільному навчальному закладі, необхідно враховувати ряд переваг системи додаткової позашкільної освіти як змістовного, так і процесуального характеру. Деякі з них варто розглянути більш детально.

Поглиблення навчання: учням пропонується більш глибоке вивчення тем або дисциплін, яке забезпечує досить високий рівень компетентності у відповідній предметній галузі знання, що, в свою чергу, створює сприятливі умови для інтелектуального зростання особистості.

Збагачення навчання: специфіка навчання в цьому випадку полягає у використанні оригінальних пояснень, перегляді наявних відомостей, пошуку нових смислів та альтернативних інтерпретацій.

Проблематизація навчання: орієнтація навчання на якісно інший зміст з виходом за рамки вивчення традиційних тем за рахунок установлення зв'язків з іншими темами, проблемами або дисциплінами.

Адаптивність і гнучкість навчання: по суті, система позашкільної освіти є доволі гнучкою і швидко реагуючою на зміну вимог до цілей і змісту освіти, що допомагає їй дуже легко адаптуватися під соціальні та особистісні замовлення учасників освітнього процесу.

Мотивація навчання: на відміну від шкільного навчання, позашкільна освіта не є обов'язковою; її головна мета – задовольнити запит учнів, використовуючи потенціал їх вільного часу й надаючи кожній дитині можливість вільного вибору освітньої галузі, профілю навчальних програм, часу їх засвоєння, включення в різноманітні види діяльності з урахуванням їх індивідуальних схильностей та навчальної мотивації.

Суб'єктний характер навчання: дитина сприймається як активний суб'єкт пізнання та життєдіяльності, а освітній процес має суб'єктно орієнтований особистісно-діяльнісний характер.

Активність методів навчання: у системі позашкільної освіти провідними є методи творчого характеру (проблемні, пошукові, евристичні, дослідницькі, проектні), що поєднуються в самотійній, індивідуальній та груповій формах роботи. Більш ніж 50% навчального часу відводиться практичним та лабораторним роботам, навчальним практикам та експедиціям.

Варіативність навчання: у процесі навчання педагог може досить гнучко

і автономно вибудувати процес навчання, застосовуючи раніше не заплановані форми та методи навчання.

Ціннісно-орієнтаційна єдність освітнього середовища: освітній простір позашкільного навчального закладу передбачає створення середовища однострумків, захоплення однією предметною галуззю.

Ситуація успіху навчання: організація процесу навчання дозволяє уникнути оцінки та контролю знань, ставлячи на чільне місце створення ситуації успіху і визнаючи цінність не тільки результату, а й процесу пізнання.

Характерною рисою ПНЗ є поліфункціональність його діяльності. Так, поряд з виконанням функцій координаційно-методичного центру щодо організації профільної роботи (наприклад, еколого-натуралістичного напрямку) на регіональному рівні (місто, район, область), ПНЗ надає учням можливість отримати додаткову освіту, а також здійснює підготовку до участі в конкурсних програмах, у тому числі дослідницьких, у власному освітньому просторі. Якщо в центрі уваги є дослідницька діяльність учнів, то основні функції ПНЗ можна визначити як:

- *інформаційно-організаційна* – надання учасникам навчального процесу інформації про пріоритетні цілі та завдання дослідницької діяльності, форми та методи її організації;

- *світоглядна* – створення і вдосконалення наукової картини, привнесення моральних правил, принципів, в яких узагальнено моральний досвід людства;

- *орієнтаційна* – формування системи уявлень про мету, план і засоби здійснення дослідницької діяльності;

- *мотиваційна* – визначення характеру мотивації слухачів (вихованців) і за наявності досить сильних і стійких позитивних мотивів спонукання учнів до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації у процесі роботи над дослідницьким проектом;

- *моделююча* – визначення навчальної траєкторії розвитку з урахуванням індивідуальних схильностей, здібностей, рівня знань і мотивації до дослідницької діяльності;

- *навчальна* – організація роботи профільних навчальних колективів із метою підвищення рівня знань учнів у предметній галузі;

- *пізнавальна* – розвиток самостійності в опануванні нових знань; актуалізація наявних знань та активізація розумової діяльності;

- *розвиваюча* – надання вихованцям навчальних колективів можливості реалізації свого творчого потенціалу в новому виді діяльності, навчання самостійному пошуку та аналізу інформації, а також допомога в усвідомленні необхідності безперервного саморозвитку і самоосвіти;

- *психолого-педагогічного супроводу* – супровід та підтримка учнів у процесі підготовки та захисту їх дослідницьких проектів, своєчасне надання психологічної підтримки і корекція педагогічних підходів до роботи з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Враховуючи визначені особливості освітнього простору та провідні функції, ПНЗ у своїй роботі з організації дослідницької діяльності членів

навчальних колективів має керуватися відповідними принципами, які пропонуємо розглянути нижче.

Принцип рівного доступу до якісної позашкільної освіти, що визначає можливість проведення дослідницької діяльності, а також участь у конкурсних програмах, турнірах, профільних олімпіадах, школах дистанційного предметного навчання, що організовані ПНЗ, усіх учнів незалежно від місця їх проживання та навчальних досягнень.

Принцип свободи вибору освітніх пріоритетів, освітніх «маршрутів», особистісного сприйняття досліджуваного матеріалу в рамках навчального процесу [6, с. 20].

Принцип розвиваючого навчання, який означає, що цілі, зміст і методи навчання повинні сприяти не тільки засвоєнню знань і умінь, але й пізнавальному розвитку, а також вихованню особистісних якостей учнів.

Принцип індивідуалізації і диференціації навчання, який полягає в тому, що цілі, зміст і процес навчання повинні якомога повніше враховувати індивідуальні та типологічні особливості учнів. Реалізація цього принципу є особливо важливою у процесі навчання обдарованих дітей, у яких індивідуальні відмінності виражені в яскравій й унікальній формі. Індивідуалізація навчання здійснює вирішальний вплив на розвиваючий потенціал дослідницької діяльності, оскільки сприяє придбанню і збільшенню власного суб'єктного досвіду, що відповідає рефлексивній й функції освітнього потенціалу дослідницької діяльності [4, с. 15].

Принцип інноваційності, що передбачає впровадження нових технологій навчання, а також забезпечує варіативність і динамічність змісту, форм і методів підготовки учнів до дослідницької діяльності.

Принцип діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що зумовлюється специфікою позашкільного освітнього простору та дозволяє розглядати учасників педагогічного процесу як рівноправних суб'єктів освіти.

Принцип діяльності, який перетворює отримані знання в дієвий інструмент пізнання, коли учень здатен ними користуватися, перетворювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки та співвідношення, розглядати їх у різних моделях і системах, визначати основні протиріччя, тобто освоювати знання та вміння в діяльності. Отже, під час організації дослідницької діяльності необхідно збільшувати практичну частку в процесі навчання, а також більш широко використовувати інтерактивні форми, методи і способи пізнання.

Принцип поступового включення (входження) до дослідницької діяльності, що передбачає організацію дослідницької діяльності з урахуванням тематики, рівня складності, необхідного для вирішення досліджуваної проблеми навчального матеріалу, та віку учнів.

Принцип використання авторських навчальних програм, розрахованих на творчу взаємодію учня і вчителя, яка «не може бути придбана в «супермаркеті», що торгує замороженими ідеями, вона повинна вирости з життя тих людей, які будуть взаємодіяти» [5, с. 57].

З урахуванням визначених принципів вибудовується освітня програма,

яка складається із п'яти компонентів:

1. *Профільне навчання*: навчальні заняття в гуртках та секціях з проблематики дослідницької роботи або поглиблення знань з предмета шляхом дистанційного навчання за індивідуальним планом.

2. *Тренінг дослідницького пошуку*: елективні спецкурси з набуття учнями спеціальних знань і розвитку вмінь та навичок дослідницького пошуку.

3. *Дослідницька практика*: проведення учнями самостійних досліджень і виконання ними творчих проектів. Заняття вибудовуються таким чином, що ступінь самостійності учня в процесі дослідницького пошуку поступово зростає. Процес «входження» учня в дослідницьку діяльність відбувається через декілька рівнів або етапів, що є загальноприйнятими в педагогічній практиці, а саме:

1-ий рівень – репродуктивний, що включає початкові елементи входження в навчальну пошукову діяльність;

2-ий рівень – емпірико-практичний, який ускладнюється системою предметних олімпіад, конкурсів, турнірів;

3-ий рівень – експериментально-дослідницький, складовими частинами якого є спецкурси, семінари, тренінги;

4-ий рівень – творчий, продуктивний, який реалізується через наукову й експериментальну роботу [7, с. 100].

4. *Моніторинг*: заходи, що необхідні для управління дослідницьким пошуком, постійне відстеження як проміжних результатів, так і процесу дослідництва. Для моніторингу особливостей побудови загального плану дослідницької діяльності (макростратегії), а також аналізу специфіки пізнавальної активності, типу мотивації, власних внутрішніх критеріїв ефективності діяльності розробляються анкети або «листи аналізу стратегії» перед початком або вже після закінчення дослідницької роботи. Рефлексія цього етапу звичайно приводить до основних висновків щодо процесу загальної організації діяльності: розподілу часу, внутрішніх і зовнішніх ресурсів, усвідомленості проміжних результатів кожного етапу, оптимальної послідовності етапів реалізації дослідження тощо [3].

5. *Оцінка*: результативність участі в міжнародних, національних, регіональних конкурсних програмах, дослідницьких турнірах.

Щодо методичного забезпечення організації дослідницької діяльності учнів у ПНЗ, то воно включає: 1) комплекс навчальних програм з профільних предметів та елективних курсів; 2) комплекс модульних курсів з питань організації, планування та здійснення дослідницької діяльності з обов'язковим особистісно розвиваючим компонентом; 3) методичні рекомендації щодо планування та реалізації дослідницьких і проектних робіт; 4) методичні вказівки стосовно вимог щодо обсягу, змісту й оформлення дослідницьких робіт.

Таким чином, забезпечуючи більш глибоке та змістовне вивчення профільних навчальних дисциплін, використовуючи інтерактивні методи проведення занять, враховуючи вікові та індивідуальні особливості своїх вихованців, ґрунтуючись на принципах добровільності участі та свободи вибору

пріоритетів навчальної діяльності, позашкільний навчальний заклад має усі переваги для якісної організації участі своїх вихованців у дослідницькій діяльності.

Проте, як свідчить практика, задля досягнення максимальної ефективності своєї діяльності в напрямку організації дослідницької роботи ПНЗ повинен вирішити низку проблемних питань, а саме:

- сформував методологічний підхід до розробки та впровадження в практику ПНЗ системи пошуку, розвитку і психолого-педагогічного супроводу обдарованих вихованців, що займаються дослідницькою діяльністю;

- оновити програмні та методичні документи, що визначають цілі, завдання та концептуальні питання дослідницької діяльності учнів;

- розробити та/або впровадити інноваційні навчальні програми і проекти роботи творчих об'єднань учнів різного рівня на основі вивчення прогресивних систем творчого розвитку та навчання школярів з урахуванням їх індивідуальних запитів;

- забезпечити наступність та безперервність системи підготовки учнів до дослідницької діяльності на всіх етапах її реалізації;

- створити рівневу систему конкурсних заходів з метою стимулювання дослідницької роботи з обдарованими дітьми та молоддю;

- стимулювати педагогічну творчість та ініціативи керівників навчальних колективів, залучаючи педагогів до науково-дослідницької роботи з обдарованими дітьми та учнівською молоддю;

- залучити професорсько-викладацький склад та аспірантів вищих навчальних закладів до надання допомоги загальноосвітнім і позашкільним навчальним закладам в напрямку організації та здійснення дослідницької діяльності;

- розробити і регулярно оновлювати тематики й методики дослідницької та експериментальної роботи учнів спільно з вищими та науково-дослідницькими навчальними закладами;

- залучити школярів до постійних контактів з науковою громадськістю та науково-дослідницькими інститутами і лабораторіями;

- стимулювати в учнів потребу до самовдосконалення, навчити прийомам і методам самоаналізу, самовиховання та самоосвіти.

Керуючись перерахованими вище принципами і враховуючи особливості функціонування установ додаткової позашкільної освіти, Кримський республіканський позашкільний навчальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» (КРЦЕНТУМ) протягом 2006-2012 рр. здійснював апробацію і на сьогодні успішно реалізує систему організації дослідницької діяльності учнів в межах профільних секцій відділень хімії та біології, екології та аграрних наук Малої академії наук (МАН) України.

Підготовка учнів до дослідницької діяльності на базовому рівні навчального закладу організовується в КРЦЕНТУМ на основі, перш за все, вікового принципу, з урахуванням індивідуальних запитів та мотивації учасників освітнього процесу. Базові положення організації підготовки учнів до

дослідницької діяльності узагальнені в таблиці 1.

Провідними формами роботи з вихованцями **початкового рівня** (9-11 років) є екскурсії, відвідування музеїв, проведення лабораторних робіт, дослідження в природі, робота на екологічній стежці, спостереження в зоологічному куточку і зоопарку тощо. Дослідницька діяльність реалізується в навчальному процесі на репродуктивному рівні. Основною метою дослідницької діяльності на цьому рівні є оволодіння молодшими школярами навичками дослідницького пошуку, а також уміннями самостійної творчої роботи. Аналіз форм та методів організації навчального процесу в початковій школі дозволив зробити висновок про низьку орієнтацію шкільної педагогічної практики на дослідницькі форми навчання, не зважаючи на той факт, що їхня ефективність доведена низкою психолого-педагогічних досліджень (Т. Данельченко, С. Кравцова, Н. Разагатова, Н. Румянцева, Н. Семенова). Таким чином, виникла потреба у сприянні розвитку і поширенню освітніх програм та педагогічних проектів дослідницького характеру для учнів молодшого шкільного віку. У 2006 році вперше в Україні був проведений конкурс «Юний дослідник» для молодших школярів м.Сімферополя. У 2007 році цей конкурс отримав статус республіканського заходу, а нині це конкурс всеукраїнського рівня.

Для забезпечення неперервності освітнього процесу в напрямку розвитку дослідницьких умінь та підвищення дослідницького потенціалу школярів, а також з метою стимулювання дослідницького, творчого підходу учнів до вивчення предметів біологічного профілю з 2004 року організуються республіканські турнірні освітні програми «Юний ботанік» та «Юний зоолог». Так, у 2008 році був проведений республіканський конкурс «Дослідницький старт» для учнів 8-9 класів, який з 2009 року має статус всеукраїнського конкурсу для учнів цієї вікової групи. Слухачі ПНЗ активно беруть участь у Міжнародних днях обліку і спостережень за птахами, Всеукраїнському конкурсі досягнень юних зоологів і тваринників, Всеукраїнських трудових акціях.

Основною формою організації гурткової роботи з учнями **середнього рівня** (12–14 років) є лабораторно-практичні роботи дослідницького характеру та метод проектів. Дослідницькі роботи учнів мають переважно репродуктивний характер, але до них уже висуваються певні вимоги щодо рівня предметної підготовки. У процесі дослідницької роботи удосконалюються навички і вміння здійснення емпіричних досліджень, аналізу отриманих даних, розвивається критичне та аналітичне мислення, уміння узагальнювати теоретичну інформацію та практичні результати.

Організація дослідницької роботи з обдарованими учнями **вищого рівня** (14 – 17 років) здійснюється за декількома напрямками. Перш за все, це визначення пріоритетних цілей і завдань щодо дослідництва стосовно кожного учня. На цьому етапі значна увага має бути приділена психологічній діагностиці з виявлення індивідуальних потреб, мотивів, цілей та місця дослідницької діяльності в життєвому просторі учня. Залежно від отриманих результатів вибудовується освітня траєкторія, елементами якої може бути:

- поглиблення вивчення профільних дисциплін;

- підвищення рівня дослідницької роботи (*наприклад: з репродуктивного на творчий; з навчального на науковий*). Залежно від цього змінюються критерії оцінки роботи та виникає необхідність включення додаткових елементів (актуальність, наукова новизна, теоретичне значення тощо);

- розвиток навичок презентації (а в широкому сенсі – соціальної практики) за умови участі в конкурсних програмах дослідницького характеру тощо.

З метою підвищення дослідницького потенціалу школярів шляхом забезпечення інтеграції освітніх дослідницьких проектів учнів в дослідницькі програми вищих навчальних закладів, КРЦЕНТУМ плідно співпрацює з Таврійським національним університетом ім. В. І. Вернадського, Кримським державним медичним університетом ім. С. І. Георгіївського, Карадагським природним заповідником, Національним науковим центром «Нікітський ботанічний сад» та ін.

У зв'язку з відсутністю у багатьох регіонах Криму еколого-натуралістичних позашкільних навчальних закладів (відділів) з 2003 року розпочала свою роботу Кримська республіканська природничо-наукова очно-заочна школа учнівської молоді.

Значна увага в цій школі приділяється підвищенню теоретико-методологічних знань та розвитку практичних умінь педагогів – керівників дослідницьких робіт учнів. Педагоги мають можливість не тільки отримати методичні консультації з питань організації, психолого-педагогічного супроводу дослідницької діяльності учнів різних вікових груп, але й взяти участь у семінарах-практикумах та тренінгах з основ організації дослідницької діяльності учнів.

Завдяки рівневій системі організації підготовки учнів до дослідницької діяльності за період 2007-2011 рр. відсоток вихованців КРЦЕНТУМ, які залучилися до дослідницької діяльності та взяли участь у конкурсних програмах та заходах, збільшився на 43%. Більш ніж 65% слухачів КРЦЕНТУМ під керівництвом педагогічних працівників центру (керівників гуртків, методичних працівників) стають призерами і переможцями республіканських конкурсних програм дослідницького напрямку.

Вищевказане дає підстави для висновку, що рівнева система організації роботи в напрямку дослідницької діяльності з обдарованими дітьми та учнівською молоддю протягом усього періоду навчання на рівні базового навчального позашкільного закладу довела свою практичну цінність та високу ефективність.

Висновки. Таким чином, висока ефективність системи рівневої організації дослідницької діяльності учнів шкільного віку в ПНЗ обумовлюється:

1. Суттєвими *перевагами* системи додаткової позашкільної освіти як змістовного, так і процесуального характеру.

2. Оновленням *принципів* організації дослідницької діяльності учнів як на рівні базового навчального закладу, так і на рівні регіонального координаційно-методичного центру, яким є ПНЗ.

3. Збагаченням *змісту* профільної освіти й уведенням до навчального плану елективних курсів з основ дослідницької діяльності і збільшенням

відсоткової частки практичних занять.

4. Здійсненням комплексної інформаційної й методичної роботи з організації дослідницької діяльності учнів шляхом їх залучення до науково-освітніх конкурсних програм.

Таблиця 1

Елементи системи	Початковий рівень	Середній рівень	Вищий рівень
Вікова група	Учні 2-5 класів	Учні 6-7 класів	Учні 8-11 класів
Основні задачі	Підготовка молодших школярів до роботи в секціях профільних відділень МАН шляхом розвитку творчої дослідницької активності, дослідницьких здібностей і навичок дослідницької поведінки.	Підготовка школярів середньої ланки до роботи в секціях профільних відділень МАН шляхом знайомства з методами наукового пізнання та стимулювання дослідницького, творчого підходу учнів до вивчення профільних навчальних дисциплін	Поглиблення знань учнів у певній галузі науки, набуття вмінь та навичок пошуково-дослідницької, науково-дослідницької та експериментальної діяльності, а також сприяння вибору майбутньої професії
Форми організації	спостереження; профільні екскурсії; відвідування музеїв; проведення лабораторних робіт	лабораторний практикум; проектна діяльність; предметні олімпіади	навчання в гуртках за профілем; дистанційне навчання в очно-заочній школі учнівської молоді; науково-методичні консультаційні пункти за профілем; елективні навчальні модулі; літні табірні збори; літні дослідні школи; польові практикуми; предметні олімпіади
Конкурсні заходи	Республіканський конкурс «Юний дослідник» (з 2006 року)	республіканський конкурс «Дослідницький старт» (з 2009 року);	конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН (з 1963 року); республіканська

		<p>Всеукраїнський конкурс «Дослідницький марафон»;</p> <p>Всеукраїнський конкурс досягнень юних зоологів та ветеринарів;</p> <p>республіканські турнірні освітні програми «Юний ботанік» і «Юний зоолог» (з 2004 року)</p>	<p>науково-практична конференція учнівської молоді «Проблеми охорони навколишнього середовища» (з 1987 року);</p> <p>республіканська олімпіада з екології (з 1996 року);</p> <p>республіканський етап Всеукраїнського тижня юних раціоналізаторів та винахідників «Природа – людина – виробництво – екологія» (з 2003 року);</p> <p>республіканський етап Всеукраїнського конкурсу «Юний селекціонер» (з 2004 року);</p> <p>республіканська науково-практична конференція учнівської молоді «Актуальні проблеми психології» (з 2004 року);</p> <p>конкурс науково-дослідницьких проектних робіт «Гармонізація рослинного світу Криму» (з 2005 року);</p> <p>медико-біологічний конкурс науково-дослідницької творчості учнівської молоді ім. Г. В. Троцького (з 2005 року)</p>
Характер дослідницької	Навчальна	Навчальна з елементами дослідницької	Науково-експериментальна та науково-дослідницька

діяльності			
Рівень дослідницької діяльності	Репродуктивний (1)	Репродуктивний (1) Емпірико-практичний (2)	Експериментально-дослідницький (3) Творчий, продуктивний (4)
Психолого-педагогічний супровід	Бесіда; спостереження; педагогічний моніторинг	Співбесіда; спостереження; анкетування; аналіз продуктів діяльності	Співбесіда; анкетування; тестування; аналіз продуктів діяльності; індивідуальні консультації
Робота з педагогічними працівниками	Тренінгові модулі з основ організації дослідницької діяльності учнів; семінари-практикуми; методичні консультації		

Список використаної літератури

1. Державна цільова програма розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/785-2010-%D0%BF>.

2. Леонтович А. В. Проектирование исследовательской деятельности учащихся : дис. ... канд. псих. наук: 19.00.13 / Александр Владимирович Леонтович. – М., 2003. – 210 с.

3. Плигин А. А. Исследовательская деятельность школьников в модели личностно-ориентированного образования [Електронний ресурс] / А. А. Плигин. – Режим доступа:

http://www.abitu.ru/researcher/issledovaniya/pedagogika/a_3jpkmi.html.

4. Проказова О. Г. Организация исследовательской деятельности учащихся в школе : автор. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» [Електронний ресурс] / О. Г. Проказова. – Астрахань, 2010. – 23 с. – Режим доступа: <http://www.aspu.ru/nauka/2377-avtoreferaty-dissertacii2010-god.html>.

5. Роджерс К. Свобода учиться / [К. Роджерс, Дж. Фрейберг; пер. с англ.]. – М. : Смысл, 2002. – 528 с.

6. Сериков В. В. Образование и личность: теория и практика проектирования образовательных систем / В. В. Сериков. – М. : Логос, 1999. – 272 с.

7. Фомін О. М. Наукові засади формування дослідницької компетентності обдарованих учнів в рамках діяльності Малої академії наук // Актуальні проблеми залучення обдарованих учнів до дослідницької діяльності з використанням мережевих технологій: Матеріали круглого столу 17 лютого 2012 р., м. Київ. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2012. – С. 93–102.

Елена Святохо. Концептуальные основы организации исследовательской деятельности учащихся во внешкольных учебных заведениях.

В статье рассмотрены методологические основы организации исследовательской деятельности учащихся на базе внешкольного учебного заведения. Проанализированы особенности внешкольной образовательной среды, создающие оптимальные педагогические условия для творческого становления личности учащегося в процессе работы над исследовательскими проектами. Систематизированы функции и основополагающие принципы организации исследовательской деятельности во внешкольном учебном заведении.

Ключевые слова: *внешкольное образование, функции внешкольного учебного заведения, исследовательская деятельность, организация исследовательской деятельности.*

Elena Svyatokho. The conceptual basis for the organization of research work of school students in the extracurricular educational institutions.

The article describes the methodological issues of the organization of student's research activities in non-formal educational institution. The main differences between extra-curricular educational environment which creates the most optimal conditions for the development of creative personality in the process of research work are analyzed. The functions and basic principles of organization of research activities in non-formal education are described.

Key words: *non-formal education, extracurricular school functions, research, organization of research activities.*

РОЗДІЛ II. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.2 (09)

О. В. Вознюк

ПАРАДОКСОВЕДЕННЯ – НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА НОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

У статті обґрунтовується думка про те, що сучасна освіта, як і наука, переходить до нової педагогічної парадигми, в рамках якої виявляється необхідність введення спеціальної навчальної дисципліни – парадоксоведення, подібно до містичного богослов'я, яке є навчальним предметом у релігійних навчальних закладах. Концептуалізуються нові педагогічні напрями – метаморфозна педагогіка та педагогіка життєвих фактів.

Ключові слова: *парадокс; онтологічні та семантичні парадокси; парадоксоведення; парадоксальне мислення; гуманітарне та природниче знання; педагогіка життєвих фактів; метаморфозна педагогіка.*

Постановка проблеми. Інтенсифікація інформаційних потоків, як один із головних чинників входження глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства, відображає кризу класичної наукової парадигми та зумовлює поширення тенденції сучасної науки до експонентного зростання і поновлення знань, постійного розширення та поглиблення сфер наукового дослідження.